

VALAŠSKÁ TKADLENA

KDYŽ PŘIJDETE DO STARÉ CHALUPY, UHODÍ VÁS DO OČÍ KROMĚ PECE A BYTELNÉHO STOLU TAKÉ DŘEVĚNÁ PODLAHA A NA NÍ PESTROBAREVNÝ KOBEREČEK, KTERÝ JAKOBY DO TOHO PROSTORU ANI NEPATŘIL. PŘITOM V MINULOSTI TO BYLA TA NEJZÁKLADNĚJŠÍ VĚC, KTERÁ INTERIÉR JIZBY ZKRÁŠLOVALA I ZATEPLOVALA. CHUDÍ OBYVATELÉ HOR JEJ VYRÁBĚLI ZE ZBYTKŮ OBNOŠENÉHO OBLEČENÍ, ZBYTKŮ LOŽNÍHO PRÁDLA A DALŠÍCH KOUSKŮ TEXTILÍ. VŠAK SE JIM TAKÉ ŘÍKALO HADRÁKY. K TRADICI VÝROBY TAKOVÝCH KOBEREČKŮ SE HLÁSÍ TKADLENA PETRA PILNÁ ZE VSETÍNA.

autor: Miroslav Urubek
foto: Dalibor Glück

Nositelka titulu Regionální výrobce „Poctivě vyrobené“ chtěla původně na vojenskou školu. Měli to v rodině, dědeček ze Zlína byl profesionálním vojákem. Ale protože mamčin bratr v roce 1968 zůstal u své tehdejší přítelkyně v západním Německu, možnosti výběru povolání se jí značně zúžily. Nakonec vystudovala pedagogiku a stala se z ní vychovatelka. Tuto profesi dělá dodnes. Stará se o děti ve družině Základní školy v Liptále. Pořád jí ale v životě něco chybělo.

JAK SE VYCHOVATELKA DOSTALA KE TKANÍ?

Petra Pilná vzpomíná, jak dlouhé roky vozili, stejně jako mnoho dalších lidí, obnošené textilie na Oravu k řemeslníkům, kteří ve svých dílnách tkali ze zbytků koberce. Naposled to bylo na jaře 2004. „Byla toho plná dodávka oblečení. Měla jsem to seřazené podle barev. Nevím, jestli jsem paní řekla, že chci ty koberce jednobarevné. Ale měla jsem takovou představu. V každém případě je vyrobili klasicky pruhované. Každá barva jiná a mezi tím křiklavý pruh. Moc mě to tehdy rozlobilo,“ rozvíjí klubko vzpomínek Petra Pilná.

Jak se ukázalo později, byl to ten hlavní popud na cestě za splněním tajného snu. „Tkalcovský stav byl vedle keramiky a chovu husího hejna takový třetí můj dlouhodobý sen. Díky tomu jsem ho také začala shánět. Do tří měsíců jsem stav měla doma,“ usmívá se tkadlena. Koupila ho tehdy v jižních Čechách od tkalců Kubáků ze Strmilova. „Dodnes si od nich vozím špulky plné nití.“ Dnes už má stavů doma patnáct. Od nejmenšího, který se vleze do auta až po největší, na šířku tkaniny až 180 cm, který čeká na složení v garáži. Kromě stolních stavů, které využívá pro výuku během kurzů, pracuje také na

tradičních slovenských stavech zvaných krosna. Jeden dokonce koupila od indiánského obyvatele Frenštátu pod Radhoštěm, pocházejícího z Peru. „Tkal na něm šály,“ vysvětluje.

PRVNÍ KOBEREČEK – PÍŠE SE ROK 2005

Hned od začátku se proměnil její tkalcovský sen v životní lásku. Koberečky nejrůznějších barev a velikostí začaly rychle sloužit celému okolí paní Petry. „Nejdříve jsme rozstříhali všechno, co bylo doma. Tak, jak se to dělalo dřív. Ručně, nůžkami. Pak jsem tkala, tkala a tkala. Pokračovalo to do té doby,

až všechny kamarádky měly koberce, všichni příbuzní byli okobercováni a všechny naše domácí zásoby textilních zbytků byly vypotřebované,“ směje se tkadlena, jejíž příjmení vlastně vystihuje její hlavní povahový rys – nekonečnou píli. „Neumím sedět. Můj muž je ze mě úplně šílený, jednoduše ho vyčerpávám. Třeba na chalupě chce odpočívat a já pořád něco šmrdoším. Prázdniny jsou pro něho utrpením, protože moje plány jsou pracovní. A bylo nasnadě, že to příjmení, které kdysi vyvdala a používá je i po rozvodu, se stane součástí firemní značky. Zrodila se tkalcovská dílna Pilná tkadlena.

„Když to došlo do takového stadia, že se o koberečky hlásili cizí lidé, pořídila jsem si na tkaní živnostenský list. A netrvalo to dlouho. Od prvního koberce uplynuly pouhé tři roky. Firma vznikla v roce 2008.“

Její koberečky od té doby zdobí stovky domácností u nás i v zahraničí. Za tu dobu, co jí učaroval tkalcovský stav, utkala na deset kilometrů tohoto starodávného skvostu, který v dnešní době zažívá velký boom.

„Teď mám na tom svém prvním stavu navinutý dvacátý vál. A každý vál má dvě stě dvacet metrů nití. Z jednoho vyrobím asi sto osmdesát metrů koberce. Takže můžu říct, že jenom na něm jsem utkala zhruba 3 600 metrů. To ale jenom na jednom stavu. Ostatní jsem takto už nepočítala.“

Lidé si takové koberečky, jaké paní Petra vyrábí, mohou pamatovat ze starých chalup. „Pro mě osobně symbolizují cestičku domů. Mám dodnes v hlavě, jak to bylo ve staré chalupě u nás. Udělali jste krok přes práh a ovanul vás ten vzduch z chalupy. Jdete tmavou předsíní a tam už ten kobereček je a vede vás dovnitř ke stolu,“ usmívá se při vzpomínce.

HISTORIE HADRÁKŮ

„Nemám pojmenování hadrák ráda, protože já koberečky z hadrů rozhodně nevyrábím. Historicky ale takový kobereček býval utkaný ze všeho, co v domácnosti už nebylo k užítku. Všechny hadříky od malých ústřížků přes plachty na seno, ložní plachty. Všechno, co už nešlo zpracovat, přešit na něco jiného, tak se ukládalo. Až toho bylo hodně, nastříhalo se to na pásky a tkal se kobereček.“

Milovníci tradičních výrobků i pamětníci to znají, pro mladší generaci musí tkadlena ze Vsetína vždycky zdůraznit, co je možné na tkalcovském stavu vyrobit za vzory. „Dělám vždycky pruhy. Když je materiál strakatý, je i koberec strakatý, ale vždycky je to pruh. Když chtějí zákazníci koberec třeba do moderního pokoje, udělám celý šedý. Nebo černý. Podle toho jaký je materiál, všechny moje stavy jsou totiž dvoulistové, to znamená, že na nich jde tkát pouze základní plátňovou vazbou“ vysvětluje.

A to byla zpočátku další potíž. Dnes má sice dílnu plnou textilních ústřížků všech možných barev a materiálů. Ze začátku to tak jednoduché nebylo. Musel přijít nápad s velkým N. „Poté, co jsem rozstříhala všechno, co bylo doma, přišly na řadu sekáče. Občas bývá v kulturáku ve Vsetíně takový prodej a kdysi tam mívali i haldy závěsů, povlečení. Nikdo to nekupoval, protože ne každému se líbí koupit povlečení po někom. Samozřejmě, že mně také ne, ale já v tom nespím. Všechno jsem to vyprala, nastříhala a to byl můj velký objev, že se ten materiál dá koupit,“ směje se tkadlena.

Materiál začala nakupovat ve velkém, ale než se jí investice začala postupně vracet, uplynulo dlouhých deset let.

NE VŠEM SE ZAVDĚČÍ

Na své produkty dnes využívá nejenom spotřebitelský textil, ale i výrobní. „Tedy zůstatky z výroby, což jsou ořezy z pletáren nebo tkalcoven. Jsou případy, že si lidé něco vymyslí a trvají na tom, aby to tak bylo. Mnohdy si neuvědomují, že nejsem fabrika, nemám látku, kterou si oni nosí v hlavě. Musím to dát dohro-

mady z několika odstínů. Navybírat a mít nastřádáno. Když pak uděláte koberec, jste úplně nadšený, a paní vám napíše, že si to představovala úplně jinak. Toto mě ubíjí, že ne všem se trefíte do vkusu. A ne všichni chápou, jaký je proces výroby. Prostě, co nemám, to tam nemůžu dát. Naštěstí je těchto zákazníků naprosté minimum. Podle fotografií realizovaných zakázek už dopředu upozorňuji, co je nebo není možné. V naprosté většině zákazník napíše, že je to hezčí, než si představoval.“

„Na druhou stranu jsou zakázky, kdy mi paní napíše, ať to udělám podobně, jak to už u mě viděla, ale víc pomerančové. A to je výzva. Tak honem sháním, kde mám pomerančové barvy.“

SOUKENICE NEBO TKADLENA?

Petra Pilná musí stále dokola vysvětlovat svým zákazníkům i lidem, kteří se zastaví na jarmarku na kus feči, proč je tkadlena, a ne soukenice. „Dokonce mě tak nazvali v jednom televizním pořadu. Soukeníci na rozdíl od tkalců tkali z vlny. Pak se ta tkanina prala ve valše. Znáte ji třeba z rožnovského skanzenu. Látky se v tom zařízení namáčí, a tluče, až zplstnatí, a tak vzniká sukno. Dřív bylo centrum soukenictví v českých zemích ve Valašských Kloboukách. Sukno, to je ta látka, ze které se vyrábí valašské gatě, huně, bruncluky a podobně. A to nejsem já, vůbec z ovčí vlny nedělám. Já jsem tkadlena, nikoliv soukenice,“ vášnivě argumentuje Petra Pilná.

A kde se vidí Pilná tkadlena řekněme za pět deset let? „Chci mít sdílenou dílnu. Zájemci k nám přijdou a utkají si pro sebe, co budou potřebovat. Už se na tom pracuje. Co nejdříve půjdu do důchodu a budu si to prostě užívat,“ těší se.

NÁSTUPKYNĚ

Petra Pilná má už celou řadu následovnic. Chlubit se ale může nástupkyní přímo v rodině. Jak sama říká, co se týká tkaní, tak se dcera Petra pomamila. „Umí tkát dokonce na karetkovém stávků, což jsem dodnes nepochopila, jak funguje. Karetky jsou přitom důležité, na tom vznikaly ty tradiční ozdoby na slovenských oděvech. Takže ovládá vlastně předtkalcovskou techniku.“

Své vědomosti a zkušenosti by ráda předala budoucím generacím také v písemné podobě.

„Zatím jsem nevydala nic, nemám na psaní moc času. Ale píšu si. Dvakrát můj příspěvek přečetla Halina Pawlovská v Českém rozhlase, kde má rubriku Omeletky, kam pod heslem „Co Čech, to Němcová“ můžete posílat své příběhy. A na to jsem docela hrdá...“

PETRA PILNÁ

- Narodila se v roce 1967 ve Vsetíně
- Rozvedená, žije s partnerem Petrem
- Má dceru Petru, která se věnuje tkalcovství a přípravě a realizaci bezpečnosti rally závodů po celé ČR
- Profesionálně je vychovatelkou ve školní družině ZŠ Liptál na Vsetínsku
- Kromě tkaní plete také z pedigu a vede školní keramickou dílnu
- Pořádá kurzy tkaní
- Její tkané výrobky nesou značku Pravé Valašské a je členkou Sdružení lidových řemeslníků a výrobců

TKALCOVSKÝ STAV, SEZNAMTE SE

- Co obsahuje tkalcovský stav? Na první pohled je to dřevěná konstrukce se spoustou nití, zubatým kolečkem a drátěnými oky a jakoby hřebenem. Každá součástka má své specifické názvy. Ale jak už to tak bývá, všechno má své přesné místo a když se třeba nitě nesprávně navlečou, můžete to hned na začátku zabalit.
- Tkadlena Petra Pilná popisuje, jak přesně stav vypadá, jaké procedury používá.
- Špulka plná nití se jmenuje osnovní vál, tam je natažená osnova.
- Osnova vede přes nitěnky, to jsou takové drátky s očky.
- Nitěnky jsou navlečeny v listu, to jsou dřevěné rámečky.
- Počet listů v brdě, což je celá tkací soustava, určuje vzor tkaniny.
- Když mám dva listy, nemůžu tkát nic jiného, než plátňovou vazbu. Když jsou čtyři rámečky, mám už čtyři pedály a už si vytkávám vzor. A samozřejmě si můžu dát i více listů, ale vždy sudé.

- Osnovní nitě z listů a nitének jdou do paprsku, kterému se někde říkalo hřeben nebo hřbet, tam se seřadí znovu jedna vedle druhé, tato část stavu je pohyblivá a jmenuje se bidlen. Bidlenem s paprskem přirázíte útek s sobě, řadu za řadou. Tím, jak je paprsek hustý, to znamená kolik má osnovních nití, je kvalitní – hustá – i tkanina. Když bidlenem nepřirázíte dost, je tkanina volná, hadrovitá – prostě je to alchymie. A to celé se jmenuje brdo. Takže když se říká na jedno brdo, znamená to navlečení do listů a navedení osnovy do paprsku a jede to pořád dokola – na jedno brdo.

- Brdy, brdečko, jsou názvy mírných kopečků podle toho, že připomínají tvarem to, jak se na stavu zvedají listy s nataženými nitěmi.

- Pak je místo na tkaní. Nohama se šlape na táhla, která zvedají listy. Vzniká prošlup, to je mezera mezi dvěma řadami osnovních nití, do které se zanáší útek na tkalcovské jehle. Používá se také člunek, ale v mém případě by pojal strašně málo útku. Takže tím Petra Pilná netká. Člunkem se tká právě třeba sukno z ovčí vlny, nebo plátňo ze lnu, kopřivy či konopí.

- Nakonec se tkanina posunuje na zbožový vál. Tady se navíjí to utkané. Až je na zbožovém válu asi deset metrů jednotlivých koberečků, vezme tkadlena izolepu, ta je strašně důležitá, a zalepí nitě, aby neutekly. Zaváže uzlíky, sundá celou roli utkaného, dá si ji na záda a doma zavazuje uzlíky.

PATRIOT

PATRIK HÁBL

Malování je posedlost i terapie

MARIAN CHYTKA

Nežádanější fotograf Dakaru

PETRA KRÁLOVÁ

Diváky baví už dvacet let

březen 2022 • cena: 80 Kč